

บทที่ 1

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับปรัชญาอินเดีย

ก่อนที่จะศึกษาปรัชญาอินเดียนั้น ผู้ศึกษาควรมีความรู้เกี่ยวกับปรัชญาเสียก่อน จึงได้นำแนวคิดของท่านผู้ทรงคุณวุฒิทางปรัชญามาแสดงไว้ดังนี้.....

ท่านอาจารย์จ่านงค์ ทองประเสริฐ (ปรัชญาประยุกต์, 2514) กล่าวไว้ว่า "วิชาปรัชญาเป็นวิชาที่มีขอบเขตกว้างขวางยิ่งกว่าวิชาใด ๆ ในโลก เพราะวิชาปรัชญาเป็นต้นกำเนิดของศาสตร์ทั้งหลายโดยทั่ว ๆ ไปในอารยประเทศทั้งหลาย เขาก็ถือว่าวิชาปรัชญามีความสำคัญต่อชีวิตมากโดยเฉพาะสำหรับผู้ที่เป็นปัญญาชน เพราะวิชานี้ทำให้เรารู้สึกสนุกในด้านการใช้ความคิด"

ท่านอาจารย์กัรติ บุญเจือ (รายงานผลการวิจัยปรัชญาอินเดีย, 2522) ได้แสดงแนวคิดไว้ว่า.....

"ปรัชญาคืออะไร เป็นปัญหาที่ให้คำตอบยาก เพราะเนื้อหาไม่แน่นอน เนื้อหาอาจจะเปลี่ยนไปตามยุคตามสมัย และอาจจะผิดเพี้ยนกันไปตามสถานที่ อย่างเช่นปรัชญาอินเดียกับปรัชญาตะวันตก จะนิยามร่วมกันไม่ได้ เพราะเนื้อหาไม่ตรงกัน

อย่างไรก็ตามนักวิชาการทั้งหลายก็มีความเห็นสอดคล้องกันว่า ควรขยายขอบเขตของปรัชญาให้กว้างขวางที่สุดเท่าที่มีการยอมรับกันในปรัชญาต่าง ๆ ของโลก นั่นคือการเล็งเห็นปัญหา และการพยายามหาคำตอบทั้งหมดของมนุษย์ให้ถือว่าเป็นปรัชญาทั้งสิ้น (ถ้าปัญหานั้นยังไม่แน่ว่าควรอยู่ในสาขาวิชาใด)

ดังนั้น ปรัชญาจึงกินความไปถึงทุกเรื่องที่น่าสนใจ"

ท่านอาจารย์สนั่น ไชยวานกุล (ปรัชญาอินเดีย, 2523) ได้กล่าวว่า..... "ปรัชญาของชาติใดชาติหนึ่ง ก็คือวัฒนธรรมและอารยธรรมของชนชาตินั้น เพราะก่อขึ้นมาจากความคิดเห็น ซึ่งปกคลุมอยู่ทั่ว ๆ ไปในสมัยนั้น และรับเข้ามาประทับใจอย่างไม่รู้ตัว.. จนกลายเป็นแนวคิด, แนวทางดำรงชีวิต ที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษสู่ลูกหลานในสังคมของชนชาตินั้น"

ท่านอาจารย์สมัคร บุรวาส (ปรัชญาพราหมณ์ในสมัยพุทธกาล, 2516) ได้กล่าวไว้ว่า "... ปรัชญาก็คือโลกทรรศน์ (World View) เป็นหลักการมองดูโลก, เป็นหลักแห่งแนวความคิดระบบปรัชญาหนึ่ง ๆ ย่อมแทนโลกทรรศน์ ณ สมัยใดสมัยหนึ่งมันมิใช่การค้นหาความจริงอย่างเดียว หากเป็นการรวบรวมหลักคิดของคนในสมัยนั้นไว้เป็นระบบ มีการตั้งปัญหา สงสัย และหาคำตอบที่พอใจและคิดว่ามีเหตุผล แล้ววางหลักเกณฑ์เป็นหลักการคิดหาเหตุผลอย่างเป็นระบบ จึงกลายเป็นปรัชญา ซึ่งได้พัฒนาการมาตามยุคสมัยต่าง ๆ ของมนุษย์ ..."

ความหมายของคำว่า "ปรัชญา"

คำว่าปรัชญานี้เป็นคำที่เกิดมานานแล้วก่อนพุทธกาลหลายพันปี เป็นคำสันสกฤตมาจากคำว่า ปฺร กับ ชฺญา คำ ปฺร แปลว่าประเสริฐ ชฺญา แปลว่าความรู้ เมื่อรวมกันเป็น "ปรัชญา" ก็หมายความว่า "ความรู้อันประเสริฐ" มีความหมายอย่างเดียวกับคำว่า "ปัญญา" ในภาษาบาลี¹

นักวิชาการทั้งหลายท่านใช้แทนคำภาษาอังกฤษว่า "Philosophy"

พลตรีพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปวงศ์ประพันธ์ ราชบัณฑิตประเภทวิชาปรัชญา ทรงอธิบายแก้อรรถสังขยที่ว่า ทำไมจึงทรงบัญญัติคำแปลของ Philosophy ว่าปรัชญา ไว้ว่า "ฟีโลโซฟี" (Philosophy) ตามมูลศัพท์ภาษากรีก แปลว่า การรักปัญญา ความรอบรู้ และมีความหมายนิยมใช้ประกอบไว้ด้วยว่า ผู้มีปัญญา เป็นผู้ประพฤติชอบด้วยความสุขุม ฉะนั้นโศกราเตสจึงได้กล่าวว่า คุณธรรมได้แก่วิชา ปัญญาตามความหมายนิยมใช้ในพระพุทธศาสนา ก็มีนัยท่านองเดียวกับคำฟีโลโซฟีของกรีก"

"หลังจากโศกราติส ปลาโตและอาริสโตเติลได้ทำให้วิชาฟีโลโซฟีเจริญขึ้น ปลาโตถือว่า เป็นวิชาเกี่ยวกับหลักความเป็นจริงที่ไม่เปลี่ยนแปลงเลขชี้กำลังปาวสาน แต่อาริสโตเติลมีหัวเป็นนักวิทยาศาสตร์ จึงถือว่า ฟีโลโซฟีเป็นวิชาว่าด้วยหลักวิชาต่าง ๆ จึงได้พิจารณาวิชาต่าง ๆ เช่น คณิตศาสตร์และวิชาว่าด้วยกายภาพของโลก (Physics)

¹จํานงค์ ทองประเสริฐ, ปรัชญาอินเดียประยุกต์, (พระนคร : เพ็ญนคร, 2514), หน้า 5.

แล้วก็พิจารณาหลักมูลแห่งวิชาความรู้ซึ่งอาริสโตเติลเองเรียกว่า เฟิร์สต์ ฟิโลโซฟี (First Philosophy) เฟิร์สต์ ปรินซิเปิลส์ (First Principles) แล้วก็พิจารณาวิชาตรรกศาสตร์ จิตวิทยา จริยศาสตร์และสุนทรียศาสตร์ (Aesthetics วิชาว่าด้วยความงาม) โดยเหตุที่เฟิร์สต์ ฟิโลโซฟี เป็นวิชาที่อาริสโตเติลกล่าวถึงหลังจากวิชาฟิสิกส์ ต่อมาจึงได้เรียก เฟิร์สต์ ฟิโลโซฟีว่า เมตาฟิสิกส์ (Metaphysics) ซึ่งตามมูลศัพท์แปลว่า "ข้อความที่อยู่หลังฟิสิกส์"

"ตามที่ว่ามานี้ จะเห็นได้ว่า ฟิโลโซฟี ได้แก่หลักวิชา ซึ่งเราก็มีคำว่า "ผู้รู้หลักนักปรัชญา" อยู่ และ "ปราชญ์" ก็เป็นคำซึ่งแผลงมาจาก ปรัชญา อันเป็นรูปสันสกฤตของคำบาลีว่า ปัญญา ฉะนั้น จึงได้แปลฟิโลโซฟีว่า "ปรัชญา"⁽¹⁾

แต่นักปรัชญาชาวอินเดียกลับใช้คำฟิโลโซฟีนี้ แทนคำ ทรรศนะ หรือที่เราานิยมใช้ว่า ทรรศนะ ความหมายของปรัชญาอินเดีย จึงต้องศึกษาจากคำทรรศนะนี้เอง ไม่ใช่คำฟิโลโซฟีของกรีก

ท่านพุทธทาสภิกขุได้แสดงทรรศนะเกี่ยวกับปรัชญาไว้ว่า...

ผลลัพธ์ของปรัชญาชนิด Philosophy นั้นเป็นเพียงทรรศนะหนึ่ง ๆ เท่านั้น ยิ่งไม่ใช่ความเห็นแจ้งแทงตลอดตามความหมายของคำว่า ปรัชญา ในภาษาของชาวอินเดีย แต่ชาวโลกแห่งยุคปัจจุบัน ได้ฝากจิตใจไว้กับปรัชญาชนิด Philosophy กันมากเกินไป จนถอนไม่ออก⁽²⁾

คำทรรศนะที่เรานำมาใช้กันทั่วไปนั้น แปลว่า การเห็น หรือความเห็น แต่ที่ใช้เป็นชื่อวิชานั้น มีความหมายลึกซึ้งกว่านั้น คือหมายถึง การเห็นแจ้งแทงตลอดซึ่งความแท้จริง (Reality) ซึ่งหุดขึ้นในใจโดยสัมบูรณ์ทันที อย่างเดียวกับคำ "ตรัสรู้" ของเรา และยังหมายรวมถึง เครื่องมือ ที่จะทำให้เกิดการเห็นแจ้งซึ่งความแท้จริงขั้นอีกด้วย⁽³⁾

¹ นราธิปพงษ์ประพันธ์, กรมหมื่น. "ปรัชญาและอภิปรัชญา", วารสารราชบัณฑิตยสถาน 1,2(ตุลาคม-ธันวาคม 2518), หน้า 3.

² พุทธทาสภิกขุ, มรดกที่ฝากไว้, (กรุงเทพฯ : พิมพ์ดี, 2537), หน้า 16.

³ อติศักดิ์ ทองบุญ, ปรัชญาอินเดีย, (กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, 2524), หน้า 5.

ปรัชญาอินเดีย

ที่มาของปรัชญาอินเดีย

โดยทั่วไปแล้วชาวอินเดียส่วนใหญ่มีลักษณะนิสัยสนใจใฝ่หาความรู้ ดังจะเห็นได้จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ที่แสดงว่าดินแดนชมพูทวีป เป็นแหล่งอารยธรรม และเป็นแหล่งกำเนิดความรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ ที่เจริญมาจนที่สุดแห่งหนึ่งของโลก

ชาวอินเดียมีแนวคิดอันเป็นหลักในการดำรงชีวิตคล้าย ๆ กันคือ ต้องการบรรลุรู้แจ้งสัจธรรมแห่งชีวิต ซึ่งมีใช้ความรู้ทางโลกทั่ว ๆ ไป แต่เป็นความรู้ ความแท้จริงสูงสุด เพื่อนำไปสู่ความสุขอันแท้จริงที่เป็นนิรันดร์ ไม่ต้องกลับมาเวียนว่ายตายเกิดอีก

แนวคิดดังกล่าวได้วิวัฒนาการเป็นปรัชญาของชาวอินเดีย จนมีการแตกเป็นสาขาสำนักต่าง ๆ

ปรัชญาอินเดียสำนักหนึ่ง ๆ จะมีทั้งหลักทฤษฎีและหลักปฏิบัติรวมกัน หลักทฤษฎี ได้แก่ ญาณวิทยาและอภิปรัชญา ส่วนหลักปฏิบัติ ได้แก่ จริยศาสตร์ ซึ่งเป็นแนวปฏิบัติไปสู่สัจธรรมสูงสุด

ปรัชญาอินเดียทั้งหมดยกเว้นจารวาก มีมูลฐานมาจากศาสนา จึงมีลักษณะเป็นคำอธิบายขยายความคำสอนทางศาสนาโดยใช้หลักเหตุผลเป็นเครื่องมือ นักวิชาการจำนวนมาก เรียกว่าเป็นปรัชญาศาสนาหรือปรัชญาชีวิต⁽¹⁾

ชาวอินเดียไม่เคยคิดปรัชญาเพียงเพื่อสำหรับ "รู้เพื่อรู้" แต่ทว่าขบคิดปรัชญาเพื่อสนับสนุนประกาศิตของพระเวท หรือเพื่อลบล้างประกาศิตของพระเวท ขบคิดสาเหตุแห่งทุกข์ และทางแห่งการหลุดพ้น รวมความว่า ขบคิดปรัชญาเพื่อเข้าใจชีวิตและวิถีดำเนินชีวิต ซึ่งทางตะวันตกมักมองว่าเป็นศาสนาและศีลธรรม ไม่น่าจะใช้ปรัชญา

แต่ถ้าพิจารณาให้ลึกซึ้งจะเห็นว่า ปรัชญาอินเดียเป็นศาสนาและศีลธรรมที่มีการตรึงตรองและการคิดคำนึงลึกซึ้งกว่าศาสนาและศีลธรรมในทางตะวันตก ปรัชญาอินเดียมี

¹อดิศักดิ์ ทองบุญ. ปรัชญาอินเดีย, หน้า 3.

แนวคิด (ทรรศนะ) ที่เป็นระบบ มีการสร้างเหตุผลมาอธิบายและสนับสนุนแนวคิด จึงจูงใจให้นักปราชญ์ทั้งหลายเรียกว่า ปรัชญา⁽¹⁾

ปรัชญาอินเดียนั้น ปราชญ์ชาวอินเดียกล่าวว่า ถือกำเนิดจากพระเวท เขาให้เหตุผลว่า

แม้พระเวทจะมีความคิดที่เล็กน้อยสักปานใดก็ตาม ปรัชญานี้ก็เหมือนเมล็ดพืชของพฤกษาปรัชญาต้นใหญ่ที่แผ่กิ่งก้านสาขาไปทั่วทุกทิศ ประหนึ่งเมล็ดไทรเล็กนิดเดียวให้กำเนิดต้นไทรใหญ่มหึมาฉะนั้น⁽²⁾

ถือกันว่าปรัชญาอินเดียเริ่มต้นกับคัมภีร์ฤคเวทะสัมหิตา ซึ่งเป็นส่วนแรกสุดของคัมภีร์พระเวททั้งหมด และเชื่อว่าเป็นตำราเล่มแรกของอินเดียที่มีการบันทึกเป็นหลักฐานในสมัยก่อนการบันทึกที่ว่ามีใช้บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร แต่บันทึกในความทรงจำ ท่องบ่นถ่ายทอด สืบต่อกันมา มีหลักฐานพอเชื่อได้ว่าคัมภีร์เล่มนี้ท่องจำกันเป็นตำราอย่างแท้จริงประมาณ 1000 ปี ก่อนคริสตกักราชเป็นอย่างช้า (บางแห่งเรียกว่าปรัชญาเด็กคำบรรพ์)

ปัญหาปรัชญาสมัยโบราณดังกล่าวที่ปรากฏจากคัมภีร์ฤคเวทะสัมหิตา นี้ก็ถือว่า "ทำไมจึงมีพลังบางอย่างในธรรมชาติ ทำให้เกิดธรรมชาติขึ้นหลายประเภท" คำตอบก็คือ "มีเทพเจ้าหลายองค์ ประจำอยู่ในพลังต่าง ๆ ในธรรมชาติ เช่น อินทระประจำสายฟ้า อัคนีประจำไฟ สุริยะประจำดวงอาทิตย์ อูษาประจำกลางวัน และวรุณประจำฝน เป็นต้น"

(ปรัชญาตะวันตกโบราณก็มีกล่าวถึง แนวคิดเรื่องมีพลังในธรรมชาติเช่นเดียวกับปรัชญาอินเดีย คือเรื่อง มหาภาพษ์ Homerus ของ Homer และคัมภีร์เทวกำเนิดของ Hesiod ซึ่งมีลักษณะคล้ายคัมภีร์ฤคเวทะสัมหิตามาก)⁽³⁾

¹ กীরติ บุญเจือ, รายงานผลการวิจัยปรัชญาอินเดีย (กรุงเทพฯ : ดวงกมล, 2522), หน้า 2-3.

² สัมมิตร บุราวาศ, ปรัชญาพราหมณ์สมัยพุทธกาล, (กรุงเทพฯ : อักษรไทย, 2516), หน้า 139.

³ กীরติ บุญเจือ, อ้างแล้ว, หน้า 4.

เป้าหมายของปรัชญาอินเดีย⁽¹⁾

ความแท้จริงนี้เองเป็นเป้าหมายสูงสุดของปรัชญาทั่วไปทั้งของตะวันตกและของอินเดีย กล่าวคือ ปรัชญาทั่วไปจะกล่าวถึงความแท้จริงเกี่ยวกับ คน โลกและสภาพเหนือธรรมชาติ หรือวิญญาณอมตะ ปรัชญาอินเดียนั้นมุ่งอธิบายความแท้จริงเรื่อง คน หรืออัตตา เป็นเรื่องสำคัญ เพราะถือว่าเมื่อเรารู้เรื่องตัวเราดีแล้ว เรื่องโลกและเรื่องอื่น ๆ ก็ย่อมรู้ได้โดยง่าย ด้วยเหตุนี้ ปรัชญาอินเดียทุกสำนัก จึงวางหลักการสำคัญของตนไว้คล้าย ๆ กันว่า อาตมา วา อเร ทฤษฎยะ คือเห็นแจ้งตน (See the Self)⁽²⁾ จะต่างกันบ้างก็แต่รายละเอียดของวิธีการให้บรรลุถึงการเห็นแจ้งตนเท่านั้น ซึ่งเราจะได้ศึกษากันในตอนที่ว่าด้วยสำนักปรัชญานั้น ๆ ต่อไป

ปัญหาที่ควรนำมาพิจารณากันในตอนี้ ก็คือทำไมปรัชญาอินเดียจึงวางเป้าหมายไว้เช่นนั้น ปัญหานี้ นักปรัชญาอินเดียให้คำตอบไว้ว่า เพราะการเห็นแจ้งตนทำให้หลุดพ้นปวงทุกข์ และเสวยสุขอันไพศาล ท่านให้อรรถาธิบายไว้ว่า

ตามที่คณะของนักปราชญ์อินเดีย เห็นตรงกันว่า โลกนี้เต็มไปด้วยทุกข์ สัตว์โลกทั้งปวงจึงต้องดิ้นรน เพื่อหาทางให้พ้นทุกข์และอยู่สุขสบายเท่าที่จะสามารถหาได้ในโลกนี้ ผู้มีปัญหาน้อย ก็เป็นอยู่อย่างสบายน้อย เดือดร้อนมาก ผู้มีปัญหามาก จึงสามารถเป็นอยู่อย่างสบายมากและล่าเค็ญน้อยลง แต่กระนั้น ก็ยังถือว่าต้องพจญด้วยทุกข์อยู่ร่ำไป ถ้ายังอยู่ในโลกนี้ ความทุกข์ที่วุ่น อาจเกิดจากสาเหตุในร่างกายเราเอง เช่น การเจ็บไข้ได้ป่วย ตามธรรมดา อันเป็นความทุกข์กายและทุกข์ใจระคนกัน ทุกข์ตามลักษณะนี้ท่านเรียกว่า อวชยชาติทุกข์ ความทุกข์อีกอย่างหนึ่งเกิดขึ้นจากสาเหตุภายนอกร่างกาย เป็นความเจ็บป่วยหรือเจ็บใจทรมานใจที่คนอื่นหรือสัตว์อื่นทำให้ เช่น ถูกสัตว์กัดหรือถูกคนอื่นทำร้าย ท่านเรียกทุกข์อย่างนี้ว่า อหิภเวศิตทุกข์ ยังมีความทุกข์อีกอย่างหนึ่ง เกิดจากสาเหตุภายนอกเหมือนกัน แต่เป็นสาเหตุพิเศษ คือไม่ใช่มาจากคนหรือสัตว์ หากมาจากอำนาจเหนือธรรมชาติที่ไม่อาจหนีหรือหลบเลี่ยงได้ นั่นคือ อำนาจของกฎธรรมชาติ ซึ่งบางสำนักเรียก

¹อดิศักดิ์ ทองบุญ, ปรัชญาอินเดีย, ราชบัณฑิตยสถาน, หน้า 5-11.

²CHANDRADHAR SHARMA, Dr. A Critical Survey of Indian Philosophy, India : Motilal Banarsidass, 1964 p.13

ว่า กฎของกรรม บางสำนักเรียกว่าเทวบันดาล หรือพรหมทัณฑ์ ทุกข์ที่เกิดจากสาเหตุนี้ท่าน เรียกว่า อธิทวิภวทุกข์ โลกเต็มไปด้วยทุกข์ทั้ง 3 ประการนี้แหละ ท่านจึงสอนหลักปรัชญา ไว้ เพื่อให้ผู้กลัวทุกข์นำไปใช้ปฏิบัติให้พ้นจากทุกข์ทั้งปวง ประสพสุขอันไพศาล คือนิพพาน ของพระพุทธศาสนา หรือโมกษะของฮินดูและเซน

ขอบข่ายของปรัชญาฮินดู

เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่ว่านี้ ท่านผู้ตั้งสำนักปรัชญาแต่ละสำนักและสำนักศิษย์ ผู้สืบทอดตลอดมา จึงกำหนดขอบข่ายของเนื้อหาวิชาสำหรับศึกษาค้นคว้าโดยละเอียดเป็นเรื่อง ๆ ตามแนวเหตุผล เนื้อหาของปรัชญาฮินดูทุกสำนักมีคล้าย ๆ กัน และอาจแบ่ง ออกเป็นหัวข้อใหญ่ ๆ ได้ 3 หัวข้อ เช่นเดียวกันคือ

1. ญาณวิทยา (Epistemology) ว่าด้วยลักษณะ หน้าที่ ชนิดและแหล่งเกิดของ ความรู้ ซึ่งรวมเอาตรรกศาสตร์เข้าไว้ด้วย

2. อภิปรัชญา (Metaphysics) ว่าด้วยการพิสูจน์ความเป็นจริงหรือไม่จริง ความมีอยู่จริง หรือไม่มีอยู่จริง ของคน (อัตตา หรืออาตมัน) ของโลกและของวิญญาณ อมตะ หรือพระพรหม หรือมุกตชีพ ตลอดจนเรื่องกฎแห่งกรรม เรื่องโมกษะ เรื่องนิพพาน รวมเอาภววิทยา (Ontology) เข้าไว้ด้วย

3. จริยศาสตร์ (Ethics) ว่าด้วยข้อปฏิบัติเพื่อให้บรรลุถึงความรู้แจ้ง เห็นจริง ตามหลักอภิปรัชญาของสำนักปรัชญานั้น ๆ รวมถึงอรรถวิทยา (Axiology) และสุนทรีย ศาสตร์ (Aesthetics) เข้าไว้ด้วย

แนวคิดทางปรัชญาของฮินดู

แนวคิดของปรัชญาของฮินดูมีกระจัดกระจายอยู่ในคัมภีร์หลักของฮินดู เช่น พระเวท อาร์มชกะ อปนิษัท ของศาสนาพราหมณ์ คัมภีร์อาคมของศาสนาเซน และพระไตรปิฎกของพระพุทธศาสนา แนวความคิดเหล่านั้นเมื่อจัดตามหลักสากลแบบตะวันตกจะได้ดังนี้-

1. แนวคิดแบบวัตถุนิยม (Materialistic) ได้แก่ แนวความคิดที่ว่าสิ่งที่มีอยู่จริงนั้นมีอยู่อย่างเดียวคือวัตถุ (matter) ซึ่งรวมถึง โลกนี้ คน สัตว์ และพืช ซึ่งสามารถรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ ตา หู จมูก ลิ้น และกาย ทางใดทางหนึ่ง ส่วนสิ่งที่เป็นนามธรรม ไม่ถือว่ามีอยู่จริง เพราะไม่อาจรู้ได้ประจักษ์ พวกนี้จึงปฏิเสธเรื่องนามธรรม ทั้งหมด รวมทั้งวิญญาณ พระเจ้า บุญบาป นรกสวรรค์ โลกหน้า

เช่นปัญหาว่า โลกเกิดมาอย่างไร เขาอธิบายว่า เกิดจากการรวมกันเองของ สสาร หรือวัตถุธาตุ โดยไม่มีสิ่งหรืออำนาจใดเป็นตัวการหรือเป็นผู้สร้างการรวมตัวของ วัตถุธาตุนั้น เป็นไปในลักษณะอัตโนมัติ หรือโดยบังเอิญ (by chance) การรวมตัวกันนั้น มีผลเกิดขึ้นต่างกันเป็น 2 อย่าง คือ ถ้ารวมกันถูกล้วน ทำให้เกิดสิ่งมีชีวิตขึ้น เช่น คน สัตว์ ชีวิตหรือจะเรียกว่า จิต หรือวิญญาณ ก็ตามที่ เขาถือว่า เป็นผลพลอยได้จากการผสม ถูกล้วนของวัตถุธาตุ 4 คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม นั้นเอง หากได้มีอยู่ก่อนการผสมของวัตถุธาตุ 4 นั้นไม่ คือสภาพมีชีวิตนั้นไม่ได้อยู่ในวัตถุธาตุอย่างใดอย่างหนึ่งมาก่อนเลย แต่เกิดขึ้นเพราะ ผสมกันถูกล้วนนั่นเอง อุปมาเสมือนความแดงของน้ำหมาก ซึ่งไม่ได้มีอยู่ในปูนสีขาวที่กินกับ พลูหรือหมากมาก่อนจนใดก็ฉนั้น

อุดมคติสูงสุดของวัตถุนิยม คือจงหาความสุขในโลกนี้ อย่าหวังโลกหน้าเพราะตาย แล้วสูญ

ในอินเดีย แนวคิดแบบนี้มีปรากฏอยู่ทั่วไปทั้งในคัมภีร์ของพราหมณ์ฮินดู เช่น และ พุทธ ซึ่งยกมากล่าวถึงเพื่อตำหนิ หรือประณาม เช่นในคัมภีร์กัมภีร์ปวัตตคนสูตร พระพุทธเจ้า ทรงออกมาอ้างว่าเป็นทางสุดโต่งทางหนึ่งที่บรรพชิตไม่ควรถือปฏิบัติ ทรงเรียกว่า กามสุขัล-ลิกานุสย คือการประพฤติดมกุ่มอยู่กับกามสุข ซึ่งเป็นเรื่องของชาวโลก บางทีเรียกว่า โลกายัตเพราะเป็นเรื่องโลก ๆ

2. แนวคิดแบบสังนิยม (Realistic) ได้แก่แนวความคิดที่ว่าองคภาวะหรือสิ่งมี ตัวคนนั้นมีอยู่ 2 อย่างคือ กายกับจิต หรือรูปกับนาม (Object - Subject) ความมีอยู่ ขององคภาวะทั้ง 2 อย่างนี้ สามารถรู้ได้ทางประจักษ์และอนุมาน กล่าวคือ รูปธรรมนั้นรู้ ได้ทางประสาทสัมผัส 5 ส่วนนามธรรมรู้ได้ทางใจ หรือโดยการอนุมานเอาด้วยเหตุผล เช่น ในสิ่งมีชีวิตทั้งหลายนั้น นอกจากรูปร่างที่มองเห็นแล้ว ยังมีจิต หรือวิญญาณอยู่ด้วย เพราะถ้าไม่มีวิญญาณ รูปร่างก็เคลื่อนไหวไม่ได้เหมือนก่อนไม้ เช่น ร่างของคนตาย ฉะนั้น การที่ร่างกายเราเคลื่อนไหวได้ก็ดี มีการเจริญเติบโตก็ดี มีความรู้สึกนึกคิดได้ก็ดี ล้วนเป็น หน้าทีของวิญญาณทั้งนั้น เมื่อเรายอมรับว่าหน้าทีอย่างนี้มีอยู่จริง ก็ต้องยอมรับตัวเจ้าของ หน้าทีด้วย ทั้ง ๆ ที่เรามองไม่เห็นด้วยตาหรือรู้ได้ด้วยหู จมูก เป็นต้น ก็ตาม

แนวความคิดนี้มีอยู่ทั้งในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู พุทธ ฝ่ายหินยานและเซน

3. แนวคิดแบบจิตนิยม (Idealistic) ได้แก่แนวความคิดที่ว่าสภาพธรรมที่มีอยู่ จริง ๆ นั้น มีอย่างเดียวเท่านั้น คือสภาพที่เรียกว่าจิต หรือวิญญาณ นอกนั้นล้วนเป็นผลมา

จากจิตหรือวิญญาณทั้งสี่นี้ เร็กตามภาษาปรัญญาอินเดียว่า วัตถุประสงค์ทั้งหลายเป็นอารมณ์ของจิตนั่นเอง คือ วัตถุประสงค์ เช่น ร่างกายหรือสิ่งอื่นนอกกายเรา จะมีปรากฏขึ้นก็ต่อเมื่อคิดถึงสิ่งที่เคยคิดนึกอยู่ก่อน เมื่อเลิกคิดนึกแล้วและกำลังไปคิดนึกสิ่งอื่นต่อไป สิ่งนั้นก็ดับหายไปจากจิตทันทีในทางปฏิบัติ เมื่อเรานั่งสมาธิจนจิตสงบแน่น อารมณ์ของจิตดับหมด คงมีความรู้สึกอย่างเดียว คือ ความว่าง ความสงบ ตัวรู้สึกนั้นแหละ คือจิตล้วน ๆ

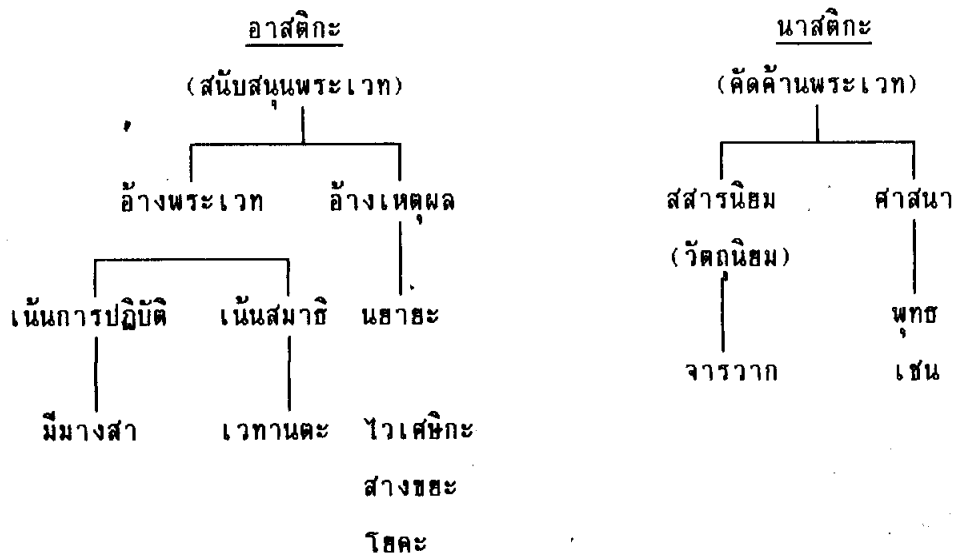
แนวความคิดนี้ถือกันว่า เป็นขั้นวิวัฒนาการสูงสุดซึ่งมีอยู่ในลัทธิเวทานตะของฮินดู และวิษณวนวาทของพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน

สำนักปรัญญาอินเดีย

ปรัญญาอินเดียแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มปรัญญาฮินดูกับกลุ่มปรัญญาที่ไม่ใช่ฮินดู กลุ่มปรัญญาฮินดูมี 6 สำนัก คือ นยาสะ ไวเศษิกะ ส่างชชะ โยคะ มีมางศา และเวทานตะ กลุ่มนี้เร็กกันว่าพวก **อาสาติกะ** คือพวกที่เชื่อถือความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ของคัมภีร์พระเวท หรือเร็กอีกอย่างหนึ่งว่า ปรัญญาฝ่ายพระเวท

กลุ่มปรัญญาที่ไม่ใช่ฮินดู มี 3 สำนัก คือ จารวาก เช่นและพุทธ กลุ่มนี้เร็กกันว่าพวก **นาสติกะ** คือพวกที่ไม่เชื่อถือความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ของคัมภีร์พระเวทหรือเร็กอีกอย่างหนึ่งว่า ปรัญญาที่ไม่ใช่ฝ่ายพระเวท

แผนผังสำนักปรัญญาอินเดีย

สรุปแนวคิดปรัชญาอินเดีย

ปรัชญาอินเดียทุกสาขา (ยกเว้นจารวาก) มีลักษณะแนวคิดร่วมกันดังนี้^(๑)

1. ถือว่าชีวิตเป็นทุกข์
2. เน้นเรื่องสังสารวัฏ (การเวียนว่ายตายเกิด)
3. เน้นจุดสูงสุดของชีวิต (โมกษะ, นิพพาน)
4. เน้นภาคปฏิบัติ (เพื่อบรรลุจุดสูงสุด)
5. ถือว่าอาตมัน (ชีวะ, วิญญาณ) เป็นอมตะ, ไม่สลายไปตามร่างกาย

สรุป ปรัชญาอินเดีย

- ปรัชญาอินเดีย - มีทั้งหลักทฤษฎี ได้แก่ ญาณวิทยา อภิปรัชญา จิตวิทยา และหลักปฏิบัติ ได้แก่ จริยศาสตร์
- มีพื้นฐาน เป็นรากฐาน หรือเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับศาสนา (ยกเว้นจารวาก)
- ปรัชญาอินเดีย - ใช้คำว่า โลกทรรศน์ ทรรศนะ
- แนวคิดของปรัชญาอินเดีย - ได้แก่ แบบวัตถุนิยม สัจนิยม จิตนิยม (แต่ถูกมองว่าเป็นทุนิยม)
- สำนักของปรัชญาอินเดีย - แบ่งออกเป็น 2 พวก คือ นาสติกะ และอาสติกะ
- นาสติกะ - ได้แก่ สำนักที่ปฏิเสธพระเวท คือ พุทธ เช่น จารวาก
- อาสติกะ - ได้แก่ สำนักที่นับถือพระเวท คือ นยาสะ ไวเศษิกะ สางฆะ โยคะ มีมางสา เวทานตะ
- จุดหมายสูงสุดของปรัชญาอินเดีย - โมกษะ - การหลุดพ้น - สภาวะสมบูรณ์ - สัจธรรมสูงสุด
- อาตมัน กลับคืนสู่ พรหมัน (ปรมาตมัน)
 - จิตวิญญาณ หลุดพ้นจากอวิชชาหมดกิเลส
 - หลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด (พุทธ เช่น)
 - ปुरुช แยกออกจาก ประภฤติ โดยเด็ดขาด

^๑พิน คอกบัว, ปรัชญาอินเดีย (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2527),

หน้า 2-3.

- ญาณวิทยา แห่งความรู้ - มี 3 คือ - ประจักษ์ - ประสบการณ์
- อนุมาน - การคิดหาเหตุผล
 - ศัพท์ - คำ ตำรา ครู ที่เชื่อถือได้
 - ฝ่าซอสติกะ เชื่อพระเวท ซึ่งแบ่งเป็น
ภาคความรู้ ภาคปฏิบัติ
 - ภาคปฏิบัติของพระเวท คือ จริยศาสตร์ และพิธีกรรม
- อภิปรัชญา - กล่าวถึง - ความแท้จริง ความรู้เกี่ยวกับอาดมัน อิตตา
ปุรุษ พรหมัน ประภติ
- โลก วัตถุ จิต
 - วิธีการไปสู่ความหลุดพ้น อาตมันคืนสู่ปรมาตมัน
- จริยศาสตร์ - กล่าวถึง - ความแท้จริง ความรู้เกี่ยวกับ - ข้อปฏิบัติให้ถึง
ความหลุดพ้น
- โยคะปฏิบัติ
 - อริยสัจ 4
 - มรรคมืองค์ 8
 - พรต 5
 - มหาพรต
- สรุปลักษณะแนวคิด ปรัชญาอินเดียทุกสาขา (ยกเว้นจารวาก) มีลักษณะแนวคิดร่วมกันคือ
- ถือว่าชีวิตเป็นทุกข์
 - เน้นเรื่องสังสารวัฏ
 - เน้นจุดสูงสุดของชีวิต
 - เน้นภาคปฏิบัติ
 - ถือว่าอาดมันเป็นอมตะ